

Indhold

Medier i Serbien

Side 2

Putin og demokrati

Side 4 og 6

Religiøs intolerance

Side 8

Legitimeret apartheid

Side 10

Handlingsplan mod racisme

Side 11

Generøsitet og men- neskerettigheder

Side 14

Dødsstraf

Side 16

Bog anmeldelser

Side 18

Leder:

EU's blinde øje alvorlige mangler ved demokratiet i Letland

I disse dage bliver EU udvidet med en række nye demokratier. De nye medlemskaber repræsenterer mange års hårdt arbejde i de pågældende lande og er i virkeligheden kulminationen på disses integration i de europæiske demokratiers økonomisk vigtigste organisation.

EU er ikke længere blot marked og økonomi. EU har for længst - og det kan vi kun glæde os over - gjort demokratiudvikling og respekt for grundlæggende rettigheder til en mærkesag.

Derfor har de nye medlemslande naturligvis også måttet bestå forskellige "prøver" i denne henseende - prøver som de jo har bestået, siden de er blevet optaget. Der er imidlertid en sort plet.

Fra 1. maj kan alle EU-borgere; danskere, portugisere, grækere osv. der har bo-pæl på grund af arbejde eller andet i Letland deltage i afstemninger til kommunalvalgene.

Det kan en fjerdedel af den indfødte voksne befolkning derimod ikke. Det drejer sig om de 600.000 russisktalende ud af en befolkning på 2,4 mio., der er født i Letland, hvis forældre oftest er født i Letland og som altid har boet der. De er nemlig hverken lettiske statsborgere - for den store dels vedkommende - eller EU-statsborgere.

Det kan overraske, at en sådan tilstand er blevet accepteret af EU-kommissionen og andre kompetente organer.

Jeg ved ikke, om nogen blot har tænkt, at de pågældende bare kan søge lettisk statsborgerskab. Det forholder sig imidlertid således, at det for mange er overordentlig vanskeligt for ikke at sige umuligt at få dette statsborgerskab. Det kræver eksaminationer i sprog og historie på et sprog, som måske overhovedet ikke tales i den by, hvori den pågældende bor. Denne udelukkes herved fra enhver deltagelse i det kommunale styre - og derved også fra et ansvar for dette styres beslutninger. Det skal naturligvis ses som en art straf, fordi nogle af deres forfædre var besættere. Man forstår godt det had som en række af de sovjetiske handlinger har medført. Men er arvesynden en del af EU's kristne grundlag? Det indtryk får man.

Desværre har ej heller normalt en demokratiforkæmper som Danmark ydet nogen rosværdig indsats for at give rum for en demokratisk medbestemmelse for disse mange mennesker i Letland. Vi har ved forskellige lejligheder gjort os til af at have medvirket til sikring af demokratiet for befolkningerne i de baltiske lande. Og vi har vittelig gjort en del, men desværre har indsatsen været selektiv.

Bertel Haarder gjorde allerede i 2000 meget rigtigt opmærksom på problemet i en rapport til EU-parlamentet om menneskerettigheder. Her fremhæver han netop at: "Nogle kandidatlande har negligeret befolkningernes grundlæggende civile og politiske rettigheder og har udøvet diskrimination særligt mod nationale minoriteter. Det gælder de store russiske mindretal i Estland og Letland som er blevet nægtet fuldt statsborgerskab ..."

Mens Estland har givet kommunal valgret til russisktalende statsløse mindretal, er vilkårene for disse forsat kritisable i Letland .

Finder den danske regering virkelig denne situation tilfredsstillende?

Nyhedsmedierne – en del af løsningen eller en del af problemet?

Af cand. mag. Signe Trier

Selvom ytrings- og pressefrihed anses for at være bærepiller i demokratiske samfund, er det vestlige pressefrihedskoncept langt fra uproblematisk. Dette understreges når konceptet overføres til transitionelle samfund præget af konflikt mellem forskellige befolkningsgrupper og interesser, politisk ustabilitet, store økonomiske vanskeligheder samt ingen, eller kun spinkle, demokratiske traditioner.

Serbien udgør i den sammenhæng et skoleeksempel på pressefrihedens tvetydige rolle, idet en øget grad af frihed for medierne i flere omgange reelt har haft negative konsekvenser for en spirende demokratisk udvikling.

Decentraliseringen i Jugoslavien af den politiske magt fra forbunds niveau til republikniveau i 1980'erne lempede myndighedernes kontrol med pressen og medførte en umiddelbar styrkelse af ytringsfriheden. Det indebar, at emner, der tidligere havde været tabubelagte, herunder nationale forhold, blev taget op og diskuteret i medierne.

Denne nye åbenhed kunne have givet anledning til en konstruktiv dialog om løsningen på Jugoslaviens tiltagende politiske og økonomiske krise og om visionerne for forbundsstatens fremtidige udviklingsvej. Men meget hurtigt blev den i stedet misbrugt af såvel uansvarlige politikere som af ditto fremtrædende medlemmer af den intellektuelle elite også indenfor medierne, til en systematisk manipulation af meningsdannelsen, hvilket effektivt kvalte den progressivitet og spirende pluralisme, der prægede Jugoslavien som helhed i begyndelsen af årtiet.

Et afgørende element i denne manipulation var, gennem populistiske og nationalistiske appeller, at skabe indtryk af en 'folkelig rejsning' mod det bureaukrati-

ske system og dets påståede forfordeling af serberne indenfor det jugoslaviske folkefællesskab.

Ved at udnytte de traditionelle tabuer, kritik af systemet og kritik af de andre folkeslag, til fulde, lykkedes det ironisk nok de reaktionære kommunistiske kræfter at fremstille sig selv som reformatorer og fornyere. Samtidig blev illusionen om en spontan folkelig rejsning udnyttet politisk til at tage patent på 'folkeviljen' og på retten til at definere 'folkets interesser'. I stedet for at udvikle sig til et pluralistisk demokrati kom Serbien mest af alt til at minde om et flertalsdiktatur, hvor hensynet til mindretallets interesser og rettigheder og dermed den demokratiske proces i praksis var suspenderet.

Medierne banede vejen for Milosevic

Mediernes andel i denne udvikling kan ikke entydigt 'undskyldes' med, at de var under nationalistiske politiske autoriteters kontrol. Ganske vist sikrede Milosevic sig, efter sin magtovertagelse i 1987, kontrollen over de væsentligste medier ved at udpege loyale støtter til ledende poster og gennemføre udrensninger blandt medarbejderne.

Men allerede i perioden inden Milosevic blev Serbiens stærke mand, havde blandt andet det indflydelsesrige dagblad Politika valgt at føre an i konstruktionen af et nationalistisk populistisk verdensbillede. Det til trods for at Politika både på hjemmefronten og internationalt var anerkendt for en bemærkelsesværdig uafhængig redaktionel linie og professionelle standarder for objektivitet og saglighed, som lå langt over gennemsnittet sammenlignet med andre medier i den kommunistiske verden.

Derfor er det paradoksalt, at det lige netop var

Kolofon:

Dette nyhedsblad udgives af Den Danske Helsingfors Komité for Menneskerettigheder, som er en selvstændig, frivillig organisation, der arbejder for styrkelsen af demokrati, menneskerettigheder og mindretalsbeskyttelse i OSCE-regionen. Komitéen er medlem af The International Helsinki Federation for Human Rights, IHF, som er paraplyorganisation og internationalt sekretariat for de 41 nationale Helsingforskomitéer.

Nyhedsbladet bringer artikler om menneskerettighedsspørgsmål i Danmark og andre OSCE-lande, formidler nyheder og rapporter fra Den Danske Helsingforskomitéens egne projekter og viderebringer nyheder fra andre nationale Helsingforskomitéer, fra IHF samt fra andre menneskerettighedsorganisationer, alt sammen med det formål at skabe opmærksomhed om menneskerettighedsproblemer indenfor OSCE-regionen. Nyhedsbladet udkommer i 300 eksemplarer 4 gange årligt. Indlæg og bidrag kan sendes til bladets redaktion: Den danske Helsingforskomité, Gothersgade 89, 1123 København K, eller på Helsingforskomitéens email: main@helsinki-komite.dk mærket "Nyhedsblad".

Bladet kan også læses på komitéens hjemmeside: www.helsinki-komiteen.dk.

Artikler og andre bidrag tegner ikke nødvendigvis Den Danske Helsingfors Komitéens og redaktionens holdninger. Dette nummer af bladet er redigeret af Niels Groth (der er ansvarlig over for presseloven), Klaus Groth, Signe Trier og Tea Sindbæk og er sat op af Rune Brandt Larsen. Arne Piel Christensen er kontakt til komitéens bestyrelse. Trykt hos Tryk 16, Fiolstræde 10, København.

Politika, der banede vejen for Milosevic ved gradvist, men mere og mere målrettet, at fremstille og selektivt bekræfte en bestemt sandhed om det serbiske folk og relationen mellem serberne og de andre jugoslaviske folkeslag.

Resultatet af de reaktionære kræfters manipulationskampagne var en serbisk masseoffentlighed, der anså sig for liberaliseret, men i virkeligheden var stærkt manipuleret. Dette gjaldt dog ikke bare de brede masser. Også et overvejende flertal af serbiske journalister lod sig rive med af den nationalistiske bølge.

Mens kravet om pressefrihed var et centralt omdrejningspunkt for modstanden mod Milosevics regime i 1990'erne, var protester mod mediernes stadig mere nationalistiske og tendentiøse beskrivelse af den politiske og sociale virkelighed i sidste halvdel af 80'erne bemærkelsesværdigt få og vage. Først i forbindelse med indførelsen af formel politisk pluralisme og afholdelsen af flerpartivalg i 1990 blev pressefrihed et hovedtema for den politiske opposition, fordi Milosevics kontrol med de dominerende medier forhindrede oppositionens adgang til offentligheden.

Men i bund og grund delte hovedparten af oppositionspolitikere regimets opfattelse af medierne som et middel til at opnå og udøve politisk magt, hvilket allerede mere eller mindre udtalt blev bekræftet da de efter lokalvalgene i 1996/97 for første gang fik del i denne magt.

Generelt kan man derfor hævde, at kravet om pressefrihed i mindre grad var begrundet i kampen for en idé om et tolerant og pluralistisk demokratisk samfund baseret på dialog og forhandling, end det var begrundet i ønsket om personlig politisk magt samt i behovet for det internationale samfunds velvilje.

Fraværet af en demokratisk politisk kultur

Mens Milosevic tolererede eksistensen af regimeafhængige medier, i hvert fald for en tid og ikke uden at modarbejde disse på flest tænkelige måder, var mediebilledet under hans regime kendetegnet ved ren pseudo-pluralisme.

Reelt var der tale om to parallelt eksisterende mediesfærer, der under ingen omstændigheder var i dialog med hinanden. Men set udefra lignende det dog noget, vi kender fra vesten om end ufuldstændigt. Og for det internationale samfund var adgangen til alternativ information et væsentligere fokus end den fremherskende politiske kulturs manglende evne til dialog og forhand-

ling. Den stærke fokusering på Milosevic som den primære hæmsko for udviklingen af demokrati i Serbien afledte opmærksomheden fra dette langt mere fundamentale problem.

Efter afsættelsen af Milosevic blev pressen, overfladisk betragtet, langt mere fri end på noget tidligere tidspunkt. Politisk uenighed og divergerende synspunkter var ikke i samme omfang som tidligere bandlyst fra de dominerende medier og kritik af den nye ledelse var mulig.

Såvel politikere som magtfulde privatinteresser forsøgte dog fortsat at udøve en vis kontrol over medierne med både nye og gamle metoder. Selvom nogle af disse indebar direkte trusler mod og overgreb på kritiske medier antog kontrollen hovedsagligt mindre opsigtsvækkende og åbenlyse former.

Af afgørende betydning for mediernes rolle var at den regerende koalition, der fortsat kaldte sig for den demokratiske opposition, i virkeligheden aldrig havde været enige om ret meget andet end at få fjernet Milosevic. Den viste sig derfor snart at være gennemsyret af interne magtkampe, som medierne uvilkårligt blev trukket med ind i.

Hvor medierne under Milosevic havde været et instrument til udøvelsen af magt, blev de nu i stedet til en kampplads for en mængde, ofte stærkt personlige, magtinteresser. Stridende fraktioner allierede sig med hver deres medie og brugte disse medier til at beskyde hinanden med endeløse, ofte udokumenterede, korrupsionsanklager og andre skandaleafsløringer.

Den nationalistiske højrefløjspresse bidrog ivrigt til denne 'alles krig mod alle', som var en kærkommen lejlighed til at rehabilitere de kræfter, der var de egentlige ansvarlige for de politiske, økonomiske og sociale problemer Serbien fortsat kæmper med. Kritikken blev i stedet i højere og højere grad alene rettet mod den nye ledelse, og ansvaret lagt på denne.

Opsummerende har de senere års politiske kommunikation i de serbiske medier haft en underminerende effekt på de demokratiske institutioner samt resultatet i, at *hele* den politiske elite er blevet diskvalificeret i offentligheden. Denne har reageret med apati og mistillid overfor både de politiske institutioner og medierne, hvilket styrkelsen af nationalisterne ved valget i december kan anskues som en direkte virkning af. Med denne seneste udvikling syntes risikoen for endnu en stagnation af, eller ligefrem retræte fra, den i forvejen spinkle

(Fortsættes på side 4)

Putins tomme løfter

Af Nina Mourier, stud. scient. pol.

Nyhedsbladets Ruslands-korrespondent Nina Mourier gør status over hindringerne for en demokratisk transformation af det russiske samfund i forlængelse af forårets præsidentvalg.

Det kunne ikke overraske, at Ruslands regerende præsident Vladimir Putin blev genvalgt ved præsidentvalget den 14. marts i år. Succeskriteriet for Putin var at opnå over 70 procent af stemmerne, og hans forventninger blev til fulde indfriet.

Efter valget tronede Vladimir Putin, som den store sejrsherre, frem på TV-skærmene og lovede befolkningen, at han i sin anden præsidentperiode vil styrke civilsamfundet, sikre pressefriheden og gøre op med den omfattende korrupsion.

Putin har med den store folkelige opbakning samt flertal i det russiske parlament, Dumaen, et stærkt mandat i sin kommende præsidentperiode. Spørgsmålet er blot, om hans ord er udtryk for et reelt ønske om demokratiske reformer i dagens Rusland eller blot er tomme løfter.

Der er i Rusland bred enighed om, at Putin vil det bedste for Rusland; hans politik og reformer føres ud fra et ønske om at sikre en positiv politisk og økonomisk udvikling i landet. Samtidig kritiseres han for, at han i sit forsøg på at skabe den bedste af alle verdener tromler den skrøbelige politiske opposition og det stort set ikke eksisterende civilsamfund.

Det er rigtigt, at Rusland i den vanskelige transformationsproces, som landet er midt i, behøver et stærkt lederskab, der formår at holde sammen på det enorme land. Putins tilgang til embedet er dog langt fra ønskvær-

dig. Den overdrevne centralisering af magten omkring Kreml og Putins person virker kvælende frem for stimulerende på den demokratiske udvikling.

Civilsamfundet er på nuværende tidspunkt et stort set ikke-eksisterende fænomen i Rusland, der med en historie præget af enevældige tsarer og totalitær kommunisme ikke har tradition for et aktivt og velfunderet civilsamfund. Det spæde civilsamfund, der så småt begyndte at spire i Boris Jeltsins Rusland i 1990'erne, er under Putin blevet udsat for et massivt pres, og regeringskritiske civilsamfundsorganisationer udsættes for stadig øget kontrol.

Et lyspunkt i, hvad der ligner en håbløs situation, er foreningen af de Russiske Soldatermødre. Soldatermødrene er en organisation af mødre til russiske unge mænd, der aftjener værnepligt eller gør tjeneste som soldater i den russiske hær.

Forholdene for de menige i den russiske hær er under al kritik. Der sjuskes ved sessioner, så syge og handicappede unge mænd indkaldes til aftjening af værnepligt. Unge mænd dør uden nogensinde at have været i krig. Dødsfaldene skyldes i alt for mange tilfælde mord og selvmord, men dette forhold skjules under betegnelsen ulykker. Den første krig i Tjetjenien (1994-96) blev kategoriseret som værende en reel krig, og hermed fik veteranerne automatisk status af krigsveteraner med de privilegier, dette medfører. Den nuværende krig i Tjetjenien, som indledtes i 1999, har derimod betegnelsen "kampagne mod terror". Det betyder, at staten ikke skal betale ekstra krigsvederlag til soldaterne. Samtidig har familier til de mange sårede og faldne ikke ret til de samme privilegier, som hvis krigen havde officiel status

(Fortsat fra side 3)

demokratiseringsproces foruroligende nær.

Mediernes sensationisme og manglende professionalisme bærer en del af ansvaret for dette tilbageskridt. Men mediernes rolle afhænger i sidste instans af, at der er politisk vilje til at gennemføre de nødvendige strukturelle ændringer for udviklingen af en professionel ansvarlig presse, samt politisk enighed om værdien af en åben demokratisk debat og dialog. Hverken isolerede bestræbelser på at professionalisere pressen

eller udarbejdelsen af mønsterlovgivning på medieområdet kan sikre medierne en positiv rolle i en demokratiseringsproces, hvis ikke disse bestræbelser samtidig nyder opbakning fra den politiske og sociokulturelle kontekst.

Eksemplet Serbien demonstrerer, at en udemokratisk politisk kultur med stor sandsynlighed vil resultere i, at medierne bliver en del af problemet, frem for en del af løsningen.

af krig. Disse og mange andre problemer kæmper soldatermødrene en sej kamp imod.

Selvom det er bekymrende, at civilsamfundet er svagt og eksisterer under kritisable vilkår, giver Soldatermødrene grund til en svag optimisme. Soldatermødrene er en demokratisk organisation, hvis styrke, omfang og evne til at påvirke magthaverne er voksende.

Pressefriheden er tillige blevet væsentligt indskrænket under Putin. Dette sås tydeligt i valgkampen op til forårets præsidentvalg. Mens Putins person profilet i de landsdækkende medier, blev hans modkandidater til præsidentvalget kraftigt nedprioriteret eller direkte skandaliseret i samme medier. Putin proklamerede op til valget, at han ikke agtede at føre en aktiv valgkamp. Hvad han ikke fortalte, var, at medierne førte en stor del af valgkampen for ham.

Internationale valgobservatører kritiserede efter valget, at Putin ikke indlod sig på debat med sine modkandidater, at medierne ikke gik kritisk ind i valgkampen, samt at valget derfor ikke kan ses som en tilfredsstillende demokratisk test af de politiske forhold i Rusland.

Den skæve adgang til medierne er en væsentlig grund til, at den politiske opposition har så svært ved at finde fodfæste. Der er således ingen tvivl om, at oppositionen op til præsidentvalget førte valgkamp under urimelige og stærkt kritisable forhold. Samtidig formår oppositionen ikke at udnytte den sparsomme mediedækning. En ung, russisk journalist udtrykte op til valget stor skuffelse over oppositionskandidaternes ringe evne til at udnytte den mediedækning, de trods alt fik. Som tilhørende den Putin-kritiske fløj i russisk politik havde han sågar ringet og tilbudt sin assistance. Men som med så meget andet i Rusland havde hans foretagende været som at løbe panden mod en mur.

Dækningen af oppositionen står i skærende kontrast til dækningen af Putin. Hvor Putin fremstilles som den alfaderlige leder, der beskæftiger sig med den lille mand på gaden, inviterer Moskvas kvinder på te på kvindernes internationale kampdag og flyver til Tjetjenien i jagerfly, fremstår oppositionskandidaterne bag deres store skriveborde som det kedelige og knastørre alternativ.

Også korrupsionen er stadig et alvorligt problem i dagens Rusland. Korrupsionen gennemsyrrer stadig samfundet på alle niveauer til trods for, at Putin i sin første præsidentperiode har forsøgt at komme dele af den til livs.

Putin har blandt andet gjort op med en række af Ruslands stenrige og magtfulde oligarker. Det seneste eksempel er arrestationen af oligarken og oliemilliardæren Mikhail Khodorkovskij i efteråret 2003. Arrestationen var i allerhøjeste grad politisk motiveret, idet Khodorkovskij offentligt markerede, at han agtede at yde økonomisk støtte til de liberale oppositionspartier Jabloko og Unionen af Højrekræfter (SPS) under valgkampen til Duma-valget den 7. december sidste år. Khodorkovskij ytrede yderligere ønske om at opstille til præsidentvalget i 2008 som modkandidat til Putin.

Efter at Khodorkovskij har været holdt fængslet i knapt et halvt år lader det til, at Putin har opnået, hvad han ville. Khodorkovskij har for nyligt offentligt opfordret sine kolleger i erhvervslivet til at bakke op om Putin. Han har yderligere udtalt til den russiske avis Vedomosti, at præsidenten er en institution, som garanterer landets helhed og stabilitet. Det ser dermed ud til, at Putin har fjernet endnu en sten på sin vej.

Oligarkerne er ikke uden grund forhadte i den russiske befolkning, da denne lille gruppe mennesker i de kaotiske år efter kommunismens sammenbrud tilranede sig store rigdomme på den almindelige russers bekostning. Det er dog yderst problematisk og kritisabelt, at der under Putin kun gribes ind overfor de oligarker, der støtter oppositionelle kræfter, mens de der støtter op om Putin og hans politiske linje går fri.

Til trods for Putins lovende ord umiddelbart efter præsidentvalget i marts er det alt i alt tvivlsomt, om der vil ske nævneværdige ændringer og forbedringer i det politiske liv i Rusland i den nærmeste fremtid. Putins linie under hans første præsidentperiode peger simpelt hen i den forkerte retning.

Rusland vil formentlig ikke falde tilbage til Sovjettidens diktatur, men landet har endnu ikke fundet sine egne ben. Det er derfor vigtigt, at Danmark sammen med de øvrige EU-lande og USA lægger øget pres på Rusland og Putin. Hvis Putin ikke holdes fast på sine løfter, vil han givetvis løbe fra dem.

Kejseren Leve?

Af Rasmus Nilsson, stud. mag.

Det nyligt overståede præsidentvalg i Rusland endte som ventet med en klar valgsejr til siddende præsident Vladimir Putin. Spørgsmålet er nu, hvad denne valgsejr betyder for den politiske situation i Rusland generelt og for Putin specifikt. Er vi vidner til demokratiets fald i Rusland eller til dets bevarelse? Og hvordan hænger demokratiets tilstand sammen med præsident Putins tilstedeværelse? For at besvare disse spørgsmål må vi først se nærmere på valgets oprindelige formål og dets umiddelbare udfald.

Den herskende ideologi i præsident Putins Rusland, i det omfang man kan tale om en sådan, kan på mange måder sammenlignes med kejser Nikolaj den Førstes fremhævelse af "Zarmagt, Stat og Ortodoksi" som Ruslands tre støttestøtter i første halvdel af det 19. århundrede (eller, for den sags skyld, med vort eget "Gud, Konge og Fædreland"). Hvad Rusland politisk har brug for er ikke pluralisme, men derimod enhed og kontinuitet omkring disse tre institutioner. Derfor har det været afgørende for magthaverne, at den siddende præsident ikke blot vandt valget, men vandt det stort – at han blev kronet. Samtidigt var man nødt til at afholde et i hvert fald formelt demokratisk valg; til dels af hensyn til den internationale opinion, men også for at legitimere Putins kejserlige position i mangel af et slægtsnavn.

Denne ideologiske baggrund gav sig konkret udslag i tre fænomener op til valget. For det første at Putin formelt stod uden for den politiske debat. Dels er han ikke medlem af noget politisk parti, dels nægtede han at deltage i debatter med andre kandidater til præsidentvalget. Begge dele tjener til at styrke billedet af Putin som 'den gode kejser', der står over dagligdagen, særinteresser og (mere eller mindre) logiske debatter om den politiske sandhed. Og som i stedet personificerer ideen om den eneste, mytiske Sandhed. For det andet at magthaverne med Putin i spidsen til det sidste kæmpede for en høj valgdeltagelse for yderligere at styrke Putins og dermed kejsermagtens legitimitet. Og for det tredje at også den ortodokse kirke blev inddraget i bestræbelserne på at få flere folk til stemmeboksene. Ikke med direkte støtte til Putin, hvilket ville have været for personfikseret, men derimod med opfordringer til befolkningen om at stemme for at støtte staten, og dermed indirekte magthaverne.

Selve valget forløb tilsyneladende som ønsket for magthaverne. Putin vandt valget i første runde med godt

71 % af de afgivne stemmer, hans nærmeste konkurrent fik under 14 %. Tallene dækker imidlertid over to nok så sigende fænomener. For det første var den demokratiske legitimitet, valget kunne skaffe Putin, mest nødvendig for magthaverne før valget. Dette kan eksemplificeres ved Tjetjenien, hvor Putin officielt fik over 90 % af stemmerne med en valgdeltagelse, der var næsten lige så høj. At dette ikke blot er højst usandsynligt, men decideret umuligt i en region, hvis reelle befolkningstal ingen kender, bekymrede tilsyneladende magthaverne lige så lidt som de vedholdende rygter om vidt udbredt og organiseret valgsvindel i Tjetjenien. For det andet bekymrede magthaverne sig kun om valgets overordnede resultat. Det faktum, at valget bl.a. i Skt. Petersborg, Putins hjemby igennem mange år, tiltrak langt færre vælgere end landsgennemsnittet på over 60 %, blev ikke for alvor søgt forhindret, lige som Putins modkandidater blev tilladt rimelige valgresultater i enkelte regioner, så længe det endelige valgresultat utvetydigt støttede Putin.

At dette blev tilfældet kan ses som et udtryk for de russiske liberale kræfters endelige martyrium. På trods af det på forhånd givne resultat stillede Irina Khakamada op til kamp, mens mange af hendes fæller talte magthaverne midt imod ved åbent at opfordre til boykot af valget. På den anden side er det svært at overse svigtet fra en liberal bevægelse, der hverken kunne bakke op om sin eneste præsidentkandidat, da det gjaldt, eller samlet boykotte valget som illegitimt. Og fra et samfund, der intet modtræk havde til magthavernes handlinger. Men derved fik man et så utvetydigt valgresultat, at demokrater og demokrati, hvis disse begreber da har nogen betydning i dagens Rusland, enten må forsvinde helt eller for alvor tage kampen op med landets stigende politiske centralisering. Den bløde mellemvare, demokraternes og demokratiets hensygnen, synes ikke længere mulig. Og derved kan det forudbestemte valgresultat måske få uforudsete konsekvenser for russisk politik som sådan.

Også for Putin og folkene omkring ham kan valget på sigt resultere i andet og mere end den ønskede kroning, der skulle styrke kejsermagten som institution. Som Putins førende valgstrateg, Gleb Pavlovskij, selv indrømmede kort før valget, er faren for magthaverne ved en overvældende valgsejr til Putin og centralisering af statsmagten, at alt for meget bliver overladt til præsidentens umiddelbare kontrol, når de rådgivende meka-

(Fortsættes på side 7)

Tjetjenske flygtninge udvises over en bred kam

Af Ole Richter, Den Danske Helsingfors Komité

Den danske regering tager afstand fra russernes fremfærd i Tjetjenien, men samtidig afviser Danmark stadig flere tjetjenske asylansøgere. Ole Richter efterlyser en mere konsekvent politik fra regeringens side.

Den Danske Helsingfors Komité har igennem de seneste måneder modtaget flere henvendelser fra tjetjenske flygtninge, der opholder sig i flygtningelejre i Danmark, og som efter at have været igennem den danske asylprocedure nu nærmest pr. automatik står til udvisning og typisk returnering til Tjetjenien. Det sker selvom Danmark ved flere lejligheder har kritiseret Rusland for dets fremfærd i konflikten i Tjetjenien.

Sagerne er karakteristiske derved, at de alle er unge tjetjenske mænd, som direkte eller især indirekte har bistået den tjetjenske milit med leverancer af våben eller med at skjule våben eller militspersoner. De er blevet fanget af den russiske hær, ført til ukendt sted, holdt indespærret under snævre og uhumske forhold, og jævnligt blevet afhørt under brug af stærk fysisk vold, og på et eller andet tidspunkt "frikøbt" af forældrene ved betaling af penge, våben eller andet værdifuldt. Kort tid efter er de ved betaling af 1000-1500 US\$ blevet smuglet til f.eks. Danmark, hvor de har søgt asyl.

Blandt danske asylmyndigheders afhøringsrutiner er der tilsyneladende den fra Politiet velkendte, at asylansøgeren ved forklaringerne om sine forhold og om årsagerne til sin asylansøgning "kommer til" at fortælle lidt forskelligt ved de afhøringer, han er udsat for. Det gør næsten alle asylsøgere, bl.a. fordi, de er forvirrede, usikre og utrygge og typisk har et lidt skeptisk forhold til politiet. Det betegner asylmyndighederne som utroværdighed hos asylsøgeren, hvad der er en stærkt medvirkende årsag til afslaget og udvisningen. Det er herefter typisk, at trods de gentagne veldokumenterede oplysninger

om tortur af de unge tjetjenske mænd i russisk fangenskab, så er danske asylmyndigheders tilsyneladende helt sikre på, at de udviste og hjemsendte unge tjetjener ikke bliver udsat for tortur, når de kommer hjem.

Nu er det jo, at man undrer sig. Hvordan kan udenrigsministeriet med rette kritisere den russiske fremfærd i Tjetjenien for dens hensynsløshed og grusomhed (tjetjenernes handlinger i den forbindelse ufortalte), samtidig med at regeringens asylapparat (Udlændingestyrelsen, Flygtningenævnet og Ministeriet for Flygtninge) smider ofrene for den kritiserede politik ud? Det er hensynsløst, ulogisk og ukoordineret.

Det forekommer mig, at regeringen ved sin tiltræden nedsatte et koordineringsudvalg. Nu må det vist træde til. Enten må man holde op med at kritisere russerne i Tjetjenien, eller også må man give de unge tjetjenske mænd, der flygter fra russisk tortur, og hvis familier lider under den russiske afpresning og magtmissbrug, asyl efter udlændingelovens § 7.

Hvis den hidtidige inkonsekvente og inhumane politik fortsættes, risikerer Danmark også at blive indbragt for FNs Torturkommission for overtrædelse af Torturkonventionens tillægsprotokol art. 3a, som ikke tillader et land, der har underskrevet Konventionen, at tilbagevende til lande og områder, hvor vedkommende med en vis sandsynlighed risikerer at blive udsat for tortur. Vi kan som en civiliseret nation ikke tillade os at fortsætte med at udvise til lidelse og død, uden at det får konsekvenser.

Jeg skal derfor henstille til regeringen, at den får udstukket de nødvendige retningslinier for en human indgangsvinkel på de tjetjenske asylansøgninger, så at de berettigede asylansøgere ikke sendes tilbage til tortur. Vi bidrager gerne til oplysning om de enkelte sager, hvis det kan fremme sagsbehandlingen.

(Fortsat fra side 6)

nismer omkring ham svækkes. Her tænkes ikke så meget på den præsidentielle administration, men mere på de lovgivende institutioner samt civilsamfundet, der efter magthavernes overbevisende sejre i parlamentsvalget i december og præsidentvalget ikke er i stand til at korrigere eventuelle fejl, som Putin måtte begå. Heller ikke fejl, der kan skade Putins mål om et stabilt, centraliseret Rusland, såsom den stadigt mere planløse operation i Tjetjenien og dennes medfølgende kaos i hele Nordkaukasus.

Kritikere af sådanne argumenter har fremhævet, at mindre fejl fra præsidentens side er tilladelige, så længe den overordnede økonomiske (og på sigt politiske) reformkurs holdes af Putin og hans nærmeste omgangskreds. Dette er imidlertid kun tilfældet, hvis reformkursen ønskes af denne kreds. En del tyder på, at dette ikke er tilfældet. De nye magthavere i Kreml, de såkaldte 'Siloviki', der har fulgt Putin fra hans tid som sikkerhedsofficer i KGB og FSB og lokaladministrator i Skt. Petersborg, står i dag stærkt i præsidentens om-

(Fortsættes på side 8)

Religious intolerance in Europe – the FECRIS case

Af Bertil Persson

Bertil Persson advarer mod at tage paraplyorganisationen FECRIS i betragtning som rådgivende NGO for Europa. FECRIS repræsenterer organisationer over hele Europa, der modarbejder nyreligiøse sekter, men, ifølge Persson, skaber disse organisationers aktiviteter religiøs intolerance. Viden om og indsigt i nye religiøse minoritetsbevægelser må i stedet basere sig på saglige akademiske analyser, hvis religiøse minoriteters rettigheder skal beskyttes i det europæiske fællesskab.

Human rights in a strict sense can be said to be the right for man to exist in harmony with himself, with all human beings and with his environment. These are fundamental principles behind the Universal Declaration of Human Rights (adopted by the United Nations General Assembly 10 December 1948).

Human rights are far more than matters related to age, culture, language, race, religion and status. Human rights include every individual on Mother Earth from conception to death.

If one looks from a historical perspective it must be said that Europe has had serious problems in the area of human rights and not the least related to the religious area, which for example lead to that many religious minority groups emigrated from Europe in the 19th and 20th century.

A present example of religious intolerance is the activities from the group FECRIS. This group can be looked upon as a representative in today's Europe of the intolerant attitude that earlier pushed away religious groups that were not mainstream in the 19th and 20th centuries.

FECRIS (the name is the French acronym for the European Federation and Information Centres on Sects) was founded in 1994 as an European umbrella organisation for "anti-cult" groups in different European countries.

Member groups of FECRIS is mainly active against minority religions, and this has unfortunately often been done in a very doubtful way.

(Fortsat fra side 7)

gangskreds. Dette betyder næppe, at en politistat efter sydamerikansk mønster er ved at vokse frem. Men det betyder, at den politiske magtkamp, der under Jeltsin fandt sted mellem en mængde grupper i det russiske samfund, nu er afsluttet til fordel for en gruppe, der hidtil ikke har fremvist mange tegn på at tænke på hele samfundets og demokratiets vel. De har sikret sig absolut kontrol med såvel den udøvende som den lovgivende magt. Samtidig har de vist stigende tendens til at søge i hvert fald overordnet kontrol med landets økonomi med fængslingen af Ruslands rigeste mand, Mikhail Khodorkovskij, som det seneste eksempel. Hvorvidt dette vil føre til en kamp blandt de nye magthavere om de konfiskerede penge og den dermed konfiskerede magt, er endnu for tidligt at sige. Det er imidlertid værd at bemærke, at mange af Ruslands økonomiske sektorer, heriblandt de meget vigtige naturressourcer, i dag kontrolleres af en lille politisk og økonomisk elite på samme måde som i årene under Jeltsin. Selv hvis den økonomiske kontrol skifter hænder til en ny elite, harmonerer dette næppe med ideen om økonomisk modernisering gennem udbredelsen af små og mellemstore virksomheder, et centralt punkt i Putins økonomiske reformtan-

ker. At det heller ikke harmonerer med politisk pluralisme, skulle være åbenlyst.

Hvilken situation står det russiske samfund dermed i efter valget? Det står med en præsidentmagt, der er stærkere end på noget andet tidspunkt efter Sovjetunionens sammenbrud, men som samtidigt er overladt til sig selv i kampen for at modernisere Rusland. Det står med magthaverne (dette flygtige begreb, der er blevet brugt gennem denne artikel), som, i mangel af en reel opposition, sammen med Putin uhindret kan såvel centralisere som modernisere Rusland, men endnu mangler at bevise, at de kan gøre begge dele på en gang. Det står med en opposition, der er splittet og politisk ubetydelig. Men som, hvis den på nogen måde vil have indflydelse på fremtidens Rusland, er tvunget til at tage sig selv og sin opgave yderst alvorligt for fremtiden. Og det står med en stat, der nok har indført en konstitution, men endnu mangler at indføre konstitutionalisme; altså ikke blot de formelle demokratiske regler, men traditionen og ånden bag disse. At gøre demokrati til 'the only game in town' så at sige. Hvorvidt dette vil ske, er endnu for tidligt at sige. Siden 1991 har den gamle kejser været død.

Men er det nu tid til et 'Kejseren leve'?

These groups have a proven track of often creating a hateful and even hysterical climate against minority religions, an activity very far from the goals of Council of Europe, which has been brought before courts in several European countries such as for example Austria, Germany, France, Spain and Sweden. Over all there exists more than 20 convictions at court against persons connected to FECRIS-groups.

Article 1 of the Statutes of the Council of Europe stresses specifically in regards to Consultative NGOs that they must be involved in the maintenance and further realization of human rights and fundamental freedoms (this is a basic qualifying point for an NGO to be recognized).

In today's world, it is more important than ever to not spread false information about religious minorities or demonize them in one way or another. Dialogue and tolerance are widely acknowledged as the criteria by which religious differences should be resolved.

It is of course of value for a society, or for the Council of Europe, to have a good knowledge about the religious area, including religious minority groups, but the providing of such knowledge must be received from serious sources. I am therefore deeply concerned that a group such as FECRIS is considered in such a context, as they have a very doubtful track in this area, with numerous documented cases of human rights violations done by members of these groups. In this context it would most certainly be more fruitful to look into the findings done in a recent government study from Sweden.

The Swedish government did an extensive research into the area of new religious movements in 1997-98 and came to the conclusion that it was of importance to use real academic scholars as an information source to avoid relying on sometimes pure disinformation.

In the report it is said:

"Because the general debate on religions and creeds is often founded on errors of fact, preconceived notions and rumours, the need for a critical, academic research is clearly all the greater. New religious movements and the surrounding community react to one another in different ways, according to the information available. Objective knowledge based on critical research would make the situation easier to cope with for all concerned."

There are plenty of academic research made about new religious movements. Religious scholars are there to answer the missing questions as their task and provide the society with clear answers.

Also the following is said in the report:

"Public debate on the new religious movements is dominated by misunderstandings, exaggerations and, sometimes, sheer disinformation by different parties. Contacts with researchers, care workers, members and others point unambiguously to a need for serious knowledge of the new religious landscape."

In other words the Swedish government report is fully advocating true information about the new religious movements, not rumour-mongering and inadequate data which media is spreading around. The report also says that the way the new religions are met for example in France, is to fight against them which is not bringing the needed results to actually build bridges between the movements and the society. (Reference: The Swedish government report "In Good Faith", SOU 1998:113)

The keyword in this subject must therefore be study, and with study I mean a thorough objective study which takes into account all aspects of the matter.

It is therefore of big importance that such a study is done by unbiased persons, for example religious scholars, to avoid the spreading of disinformation, which was pointed out in the Swedish government report as something that could happen if the information-source is biased.

By acting in this way, we can protect religious freedom for all citizens in the European community.

Bertil Persson, ThD, is for 40 years active in his native country Sweden and abroad as a specialist on comparative religion and the religious communities in the Near East. For his unbiased work and radical claim that the declaration of human rights is put into practice he has got a lot of academic charges and honours. He is just now working with a UN-related resolution.

Redaktionel note: Til næste nummer af bladet søges indhentet en kommentar fra FECRIS.

Den legitimerede apartheid

Af Leif Bork Hansen, præst i Lyngby

Den ungarske forfatter Imre Kertész fik i oktober 2002 nobelprisen i litteratur for sine beskrivelser af, hvordan han som 15 årig jøde blev sendt til koncentrationslejren i Auschwitz, et sted hvor der ikke var plads til anderledesheden.

Imre Kertész gør op med myten om, at Auschwitz er irrationel og uforståelig. Man kan ikke på den måde gøre sig færdig med, hvad der skete. Det er Imre Kertész' påstand, at onskaben er der altid fornuftige grunde for. Det er ikke onskaben, der er det irrationelle, men tværtimod godheden, medmenneskeligheden. Var det ikke fornuftigt at skille sig af med de anderledes?

Den polsk fødte, engelske sociolog Zygmunt Bauman udgav i 1987 *Modernitet og Holocaust*, hvilket kan betragtes som et hovedværk i forståelsen af den vestlige civilisations mareridt. Som titlen udtrykker, skete Holocaust ikke på trods af, men i kraft af moderniteten. Natten mellem den 9. og 10. november 1938 blev der foretaget pøbeloverfald på jøderne. Denne nat er siden blevet kaldt Krystalnatten på grund af lyden af knuste ruder. På én nat blev der slået 100 mennesker ihjel. Hvis man i udryddelsen af jøderne skulle være gået frem efter den måde, det foregik i Krystalnatten - hvor mennesker gik amok - ville Holocaust have været 200 år - og så længe er det ikke muligt at holde en oppisket folkestemning oppe. Det var ikke sindssyge mennesker eller mennesker, der gik amok, der stod bag udryddelserne. Det blev udført af et veludviklet bureaukrati af akademikere, embedsmænd samt en højtudviklet teknologi, der på en helt anderledes fornuftig måde kunne gennemføre opgaven på en civiliseret måde.

Zygmunt Bauman taler i *Modernitet og Holocaust* om 'Gartnerstaten' - hvor "gartneren opdeler vegetationen i „kulturplanter“, der skal passes, og ukrudt, der skal udryddes" (*Modernitet og Holocaust* s.37). Ukrudtet, der aldrig bliver andet end ukrudt. Og Zygmunt Bauman henviser i et senere værk *Fællesskab. En søgen efter tryghed i en usikker verden* til det, som Kant har kaldt 'det æstetiske fællesskab': "Det bånd, der søges, skal ikke være bindende for dem, der finder det. Med en af Max Webers berømte metaforer er det en let kappe, ikke et jernbur, man søger efter"(s. 67f). Dette æstetiske fællesskab, der på én gang "varetager skabelsen/

afmonteringen af identiteten"(68f.). Dette uforpligtende fællesskab, den konformitet, der på én og samme tid giver den enkelte identitet, og afmonterer den. Som om man kunne opnå identitet i kraft af konformitet med andre! Zygmunt Bauman taler om '*Enshedens fællesskab*'. Man har dybest ikke noget at stå sammen om andet end at være vendt mod 'Anderledesheden'! Men dog gælder det for Zygmunt Bauman:"Det er præcist den Andens anderledeshed, der pålægger mig forpligtelsen"! (*Mortality, Immortality & Other Life Strategies*, 1992, s.46).

Zygmunt Bauman taler om "anerkendelse af anderledeshedens ikke-reducerbarhed". Netop dette er Europas - og Danmarks - grundvildfarelse, at vi tror, vi kan fjerne 'anderledesheden'!

Allerede den tidligere regering slog ind på den farlige vej, som dobbeltlovgivning er: Én for etniske danskere, en anden for mennesker med anden etnisk baggrund. Den nuværende regering har fortsat ad samme linje - med Dansk Folkeparti som parlamentarisk grundlag. Og det store oppositionsparti stemmer sammen med regeringen og Dansk folkeparti. På det sidste er der vedtaget en lov, der skelner mellem biologisk ægte børn og adopterede. Sådanne etnisk-hygieniske tiltag er således blevet legitimerede i Danmark. Lovformeligt gifte mennesker går danske myndigheder ind og adskiller af etniske grunde. Dagligt spekuleres i nye tiltag.

Efter at nationalistpartiet i Sydafrika fik flertal i Sydafrika i 1948 og apartheid indførtes, var loven om blandede ægteskaber blandt de første to vedtagelser. Det var ud fra demokratiet i Sydafrika, at apartheidstyret udviklede sig. Sådan er demokratiet i Danmark i gang med at opløse sig selv.

Efter at Nelson Mandela kom ud af fængslet - efter 27 år - kunne man vente, at nu skulle der gøres op med de hvide i Sydafrika - i overgangen fra apartheid til demokrati. Det modsatte skete: Han nedsatte en 'Sandheds- og forsoningskommission' med Ærkebiskop Desmond Tutu som formand. Desmond Tutu brugte selve grundnerven i kristendommen og anvendte den politisk. Hvor vi i Danmark skelner mellem kristendom og politik ud fra Luthers tale om de to regimenter: det åndelige og det verdslige, gjorde man i Sydafrika det modsat-

(Fortsættes på side 11)

Plan uden handling

Af Sune Skadegård Thorsen, Partner, Lawhouse.dk

Sune Skadegård Thorsen har nærlæst den danske handlingsplan mod racisme. Den viser sig mod hans forventning at indeholde positive erkendelser. Desværre dementeres disse en efter en af planens andre elementer. Resultatet er en plan uden visioner og strategier, som i værste fald er med til at cementere racismen i Danmark.

Jeg kendte kun handlingsplanen fra dens lancering, hvor medierne proklamerede, at planen ville gøre op med 'omvendt racisme', altså hvor etniske minoriteter udsætter majoritetsbefolkningen for racisme.

Grotesk! – var min første reaktion – ikke mindst fordi tilgangen begrebsmæssigt stred mod alt, hvad jeg kendte fra mange års virke på området. Racisme og diskrimination udøves af den eller de befolkningsgrupper, der sidder ved magten og derfor definerer 'andetheden'. Grotesk! – i endnu højere grad fordi de individer, der i det danske samfund udsættes for racisme, nu bliver gjort til syndebugge for selv samme problem.

Men det er en velkendt mekanisme ved marginalisering og eksklusion; først danner vi stereotyper, der udvikler sig til fordomme, som siden handles ud ved skabelsen af syndebugge. I Danmark er dette en fast etableret mekanisme ikke kun i relation til kriminalitet, boligmarked, arbejdsmarked, men også i vores internationale forhold, herunder EU. *Nu skal etniske minoriteter gøres til syndebugge for racismen.*

Den Danske Handlingsplan mod Racisme.

Da statsministeren tiltrådte i 2001 udtalte han: *"There is*

no racism in Denmark." Dette var ikke en ny udmelding. I flere år havde Socialdemokratiets Karin Jespersen rejst rundt til konferencer om ligestilling og erklæret, at vi ikke har problemer med diskrimination i Danmark; i øvrigt som det eneste europæiske land, der ikke erkendte udfordringen.

Til min overraskelse var der positive elementer i handlingsplanen. Handlingsplanen blev derfor analyseret fra tilgangen – 'the good, the bad and the ugly', - det gode, det dårlige og det grimme.

Det gode og dårlige optræder konsekvent i sammenhæng gennem hele planen, idet de 'dårlige' passager dog er i overtal. Jeg kunne således umiddelbart identificere 11 gode, 14 dårlige og hele 16 grimme passager i planen. Når dårlige passager optræder sammen med gode, negerer de umiddelbart den øjensynlige erkendelse, de gode giver udtryk for.

En gennemgang af alle eksemplerne vil være for pladskrævende. Jeg fremhæver nogle få illustrative eksempler. Handlingsplanens ordlyd gengives ved apostroffer, det dårlige understreget.

1. eksempel:

"... viser undersøgelser, at forskelsbehandling på grund af race, etnisk oprindelse eller overbevisning er et reelt problem ..., om end omfanget af problemet er svært at afdække fuldt ud. Uanset omfanget må vi anerkende, at intet samfund er fri for racisme. Vi må også erkende, at lovgivning om forbud mod

(Fortsættes på side 12)

(Fortsat fra side 10)

te. Man kunne komme og fortælle sandheden om sine politiske ugeringer i form af vold og mord - og så gå. I *Ingen fremtid uden tilgivelse* påpeger Desmond Tutu, at det var, mens man torturerede Jesus til døde, at han sagde: "Fader, forlad dem, for de véd ikke, hvad de gør!" Hvad er det at tro på forsoning andet end selv at have fordringen over sig om at forsones sig?

Den ungarske forfatter Imre Kertész beretter i sin dagbog, hvordan han mange gange som barn læste sit

yndlingseventyr - H.C. Andersens *Den grimme ælling* .- Hver eneste gang græd han sine modige tårer over det. Han kom ofte i tanker om det på gaden, i sengen før han faldt i søvn o.s.v. (*Jeg - en anden. Forvandlingens krønike*, 2003, s.68). Der var ikke plads til anderledes-heden i andegården.

H.C. Andersen blev verdensberømt som eventyrdigter - ikke mindst på grund af *Den grimme ælling*. Nu fejres 200 året for hans fødsel over hele verden. Lad os håbe, at vi også i Danmark tør vedkende os ham.

(Fortsat fra side 11)

forskelsbehandling ikke er tilstrækkeligt. I Danmark har vi gennemført et finmasket sæt af regler, der forbyder forskelsbehandling. ... De juridiske rammer er med andre ord på plads, ... Selv den bedst forarbejdede ramme ...”

Det gode er erkendelsen af, at diskrimination er et reelt problem; den første fra nogen dansk regering. Problemet negeres ved at fastslå, at det er svært at afdække fuldt. Da vi ikke kender omfanget af problemet, behøver vi ikke forholde os til det, og det gør handlingsplanen således heller ikke. Intetsteds i planen nævnes den meget skarpe kritik, vi har modtaget fra både FN- og europæiske institutioner.

Erkendelsen følges op med at antyde, at vi har den bedst forarbejdede juridiske ramme. I virkeligheden har Danmark konsekvent undladt at gennemføre effektiv lovgivning til beskyttelse mod racisme og diskrimination. I disse dage, hvor vi skal gennemføre de seneste EU-direktiver bliver løsningen igen den 'mindst mulige beskyttelses' kunst, og skulle der finde krænkelse sted, har det stort set ingen konsekvenser – undseelige erstatninger og bøder.

2. eksempel:

”Dog findes der undersøgelser, som ... søger at belyse forekomsten af forskelsbehandling ... Forskelsbehandling ... på det danske arbejdsmarked er blandt andet blevet undersøgt ved at lade en gruppe unge med de samme kvalifikationer, men med forskellig etnisk baggrund, søge de samme stillinger (Hjarnø og Jensen 1997). Dette forsøg viste, at personer med dansk baggrund har lettere ved at blive indkaldt til jobsamtaler end etniske minoriteter.”

”En sådan undersøgelse af oplevet diskrimination blandt de største grupper af etniske minoriteter i Danmark viser, at hver tredje føler sig udsat for forskelsbehandling i forbindelse med jobsøgning, og at hver fjerde oplever forskelsbehandling, når de handler i forretninger (Møller og Tøgeby 1999).”

”På den anden side er hændelser, der kan blive opfattet som illegitim forskelsbehandling, ikke nødvendigvis udtryk for intolerance, men kan også være begrundet i saglige forhold, f.eks. i utilstrækkelige sproglige eller faglige kompetencer.”

Godt at de to førstnævnte undersøgelser, der ellers konsekvent er blevet forsøgt miskrediteret, her bliver anerkendt. På den dårlige side skal det bemærkes, at den

første undersøgelses konklusioner i væsentlig grad forties. Hjarnø og Jensen's undersøgelse viste, at 38,3 procent af arbejdsgiverne forskelsbehandlede alene på basis af navnet på ansøgerne. Det viser noget helt konkret omkring omfanget af diskrimination.

Rapporterne negeres umiddelbart ved at fremhæve sprogbarrieren og faglige kompetencer som en generel undskyldning for oplevet racisme. Regeringen anfører således stereotyper, som den selv har været med til at bestyrke, som undskyldning for, at vi reelt ikke behøver arbejde med de uomtvistelige resultater fra videnskabelige undersøgelser. Det nærmer sig det grimme, at en handlingsplan mod racisme bestyrker fordomme; i planen er det mere reglen end undtagelsen.

3. eksempel:

”I vores møde med andre mennesker må vi derfor bestræbe os på at være åbne og tolerante. ... Gennem en fordomsfri dialog bekæmper vi den uvidenhed, der skaber intolerance og splid mellem mennesker. ... Vi skal holde op med at tale om hinanden og i stedet begynde at tale med hinanden.”

”Det skal samtidig understreges, at det i høj grad er den enkelte flygtnings og indvandrers ansvar aktivt at medvirke til sin egen integration ... i det danske samfund.”

Det første uddrag indeholder en forbløffet erkendelse af, at vi er fordomsfulde. Desværre indeholder den i sig selv et udtryk for, hvor indsatsen skal lægges – på dialog. Dialogen fremhæves gennem hele planen som (den eneste) indsats mod majoritetens udøvelse af racisme. Ansvarsforflygtigelse i højeste potens. Vi har i tyve år brugt dialog mod diskrimination, og se resultatet. Dialog er blevet en sovepude for en håndfast indsats mod diskrimination. Særligt når dertil lægges den dårlige sætning, at det er den enkelte immigrants ansvar at sørge for vellykket assimilation. ”Integration” må være et fejlskrift.

Følgende eksempler viser planens grimme dele.

4. eksempel

”Uanset dette viser undersøgelser, at navnlig personer med etnisk minoritetsbaggrund ... udsættes for ulovlig forskelsbehandling eller racisme. En række af handlingsplanens initiativer vil derfor være specifikt målrettet gruppen af personer med etnisk minoritetsbaggrund.”

(Fortsættes på side 13)

"Det er samtidig klart, at også personer med etnisk minoritetsbaggrund kan optræde racistisk og intolerant ... Flere af handlingsplanens initiativer skal tillige ses i lyset heraf."

Eksemplerne viser tilgangen ved lanceringen af planen - at komme 'omvendt' racisme til livs. Første sætning er en decideret kortslutning. Når ofrene for racisme er kendte, bliver indsatsen rettet mod dem! - man ser ikke på 'forbryderne' (i dansk ret er udøvelse af racisme kun i yderst begrænset omfang kriminaliseret). Helt galt går det, når planen derefter 'etnificerer' racismeproblemet, ligesom vi gennem de seneste mange år har etnificeret talrige sociale problemer. Tilgangen vil givet få adskillige hårde ord med på vejen, når planen præsenteres for de internationale myndigheder, der har pålagt os at udarbejde den.

Fra pkt. 3.4 "Tolerancen skal gå begge veje" i planen bliver det generelt grimt. Fordommene får frit løb. Planen fremhæver enkeltstående eksempler og gør dem repræsentative for hele gruppen af minoriteter og endog efterkommere af immigranter. Lad et par eksempler tale:

"Der er eksempler på, at der blandt visse minoritetsgrupper hersker den opfattelse, at kvinder ikke skal have de samme muligheder og rettigheder som mænd, og der opleves undertrykkende og diskriminerende adfærd i form af f.eks. tvangsægteskaber og kvindelig omskæring. Der har endvidere været eksempler på, at unge 2. generations indvandrere har kastet sten og andet skyts mod homoseksuelle, og fundamentalister i Danmark er kommet med trusler, grove forhånelser og opfordring til drab på andre minoriteter."

"Derfor er det et paradoks, at der er grupper i samfundet, som direkte tager afstand fra det selv samme demokratiske system, som yder dem beskyttelse."

"Det kan også være, når nogen brænder et flag af offentligt, eller når nogen omtaler grupper i samfundet på en nedsættende måde."

'Os og dem' cementeres ud fra faste fordomme, og samtlige 'gode initiativer' bliver eksempler på, hvordan 'vi' kan 'hjælpe' 'dem' til at blive som 'os'. For man kan vel ikke tænke sig noget bedre?

Handlingsplanen mod racisme afsluttes med en yderst deprimerende udmelding.

"Regeringen har med denne handlingsplan præsenteret en række forslag og initiativer til indsatsen for at fremme ligebehandling og mangfoldighed og til bekæmpelse af racisme. Af satspuljemidlerne er der afsat 2,6 mio. kr. i 2003 og 2,5 mio. kr. i 2004 til at gennemføre initiativerne."

teret en række forslag og initiativer til indsatsen for at fremme ligebehandling og mangfoldighed og til bekæmpelse af racisme. Af satspuljemidlerne er der afsat 2,6 mio. kr. i 2003 og 2,5 mio. kr. i 2004 til at gennemføre initiativerne."

Det skal bemærkes at 2,6 mio. kr blev afsat til 2003, hvor planen lanceredes primo 2004 - et effektivt spareindgreb. Men uanset om i alt 5,1 mio kr. kommer til udbetaling, er der tale om en vittighed - endog en dårlig vittighed. Det er en hån mod internationale bestræbelser på at få bugt med racismen, at et af de europæiske lande med de største udfordringer afsætter et beløb, der end ikke vil kunne være i stand til at afdække problemets omfang - havde det været en prioritet. Til sammenligning afsatte regeringen 40 mio. kr. til bekæmpelse af tvangsægteskaber og arrangerede ægteskaber, uanset at man kun positivt havde konstateret 1 tvangsægteskab, og at arrangerede ægteskaber, hverken er ulovlige efter national eller international ret.

Konklusion

Handlingsplanen er ikke en plan, men en bekræftelse af statsministerens holdning "there is no racism in Denmark" - med en enkelt tilføjelse "amongst ethnic Danes".

Det er heller ikke en plan, som planer kendes fra organisationer eller erhvervslivet. Den indeholder ingen vision, den har intet grundlag, og der antydes ingen strategi. Der er tale om et forsøg på at beskrive, hvad vi allerede gør - mest i form af at styrke fordomme om minoriteter - og så iklæde det et spiseligt ydre ved at anføre et par halvkvædede erkendelser.

Planen end ikke berører den strukturelle racisme, der er blevet etableret gennem de seneste års stramninger i lovgivningen med alderskrav for ægtefæller, halvering af sociale ydelser, tvangsforflytninger, og de gammelkendte med tvangsbidrag til statsreligion, manglende anerkendelse af udenlandske uddannelser osv.

Det vil undre mig, om ikke den danske plan kommer til at fremstå som den eneste, der i sig selv er udtryk for, hvordan racisme skabes. Vores selverkendelse er uhyggelig.

Det er mig ubegribeligt at en 'liberal' regering tillader en udvikling som den, vi er i færd med. Jeg kan kun få det til at stemme, såfremt de personer, der tegner politikken, virkelig ikke er deres fordomme bevidste. Er det tilfældet, burde punkt ét i handlingsplanen bestå i kurser for politikere og deres rådgivere.

Generøsitet og menneskerettigheder

Professor Niels Henrik Gregersen, Det teologiske Fakultet, Københavns Universitet

Er menneskerettigheder noget vi *har*, noget vi *får* eller noget vi *tiltager os*? Sådan kan man, lidt firkantet, stille sagen op. For historisk forholder det sig således, at menneskerettighedstanken udspringer af flere forskellige kilder, nogle religiøse, andre humanistiske, nogle naturretlige andre kontraktretlige. Denne mangfoldighed af inspirationer er det vigtigt at holde sig for øje, hvis menneskerettighedstanken ikke skal gå under i ideologiske slagsmål mellem individualister og kommunitarister, nationalistiske og internationalister, liberalister og socialister.

Dertil er sagen nemlig for vigtig. Menneskerettighedstanken betyder, at der er handlinger, som samfund og stater moralsk set *bør* og retligt set *skal* afholde sig fra at udøve, fordi de dermed overtræder den friheds-sfære, som individer og grupper er omgærdet med.

Menneskerettighederne og den moralske sans

Jeg taler bevidst her i etiske kategorier snarere end i retlige. For det er min fornemmelse, at der for tiden er en vis fare for, at menneskerettigheder gøres til et rent udvendigt fænomen, der afgøres ved domstole. Domstole er naturligvis nødvendige. Uden retlig indlejring og uden statsretlige forpligtelser kan menneskerettigheder ikke skærmes i praksis. Alligevel vil jeg mene, at menneskerettighedstankens retliggørelse - eller domstolsgørelse - i længden udgør en fare for menneskerettighedernes legitimitet. Når fx spørgsmålet om menneskerettigheder bliver gjort til et spørgsmål om ankenemuligheder for parkeringsbøder (som Danmark har fået en dom for i Strasbourg-domstolen), er der fare for, at nok så væsentlige spørgsmål om menneskets værdighed, unikhed og erstattelighed (Peter Kemp) glider ud af synsfeltet. En vis proportionssans er påkrævet, når vi tager et så stort ord som menneskerettigheder i vores mund. Ligeledes er det nødvendigt at se de vanskeligheder i øjnene, som er knyttet til menneskerettighedstanken.

Fra værdighed til rettighed (ikke omvendt)

Hvad om vi tog udgangspunkt i, at menneskets *rettigheder* bunder i menneskets *værdighed*? Det er faktisk tilfældet i EU's Charter, hvor det i kapitel 1, artikel 1 straks hedder: "Den menneskelige værdighed er ukrænkelig. Den skal respekteres og beskyttes" Denne værdighed er noget, som tilskrives ethvert menneske og som det for så vidt *får tildelt*. Så langt er menneskerettigheder noget modtaget. "Alle mennesker er skabt lige [og] deres skaber har givet dem visse umistelige rettigheder; blandt

disse er liv, frihed og stræben efter lykke". Sådan formulerede Thomas Jefferson menneskerettighederne allerede i *Den Amerikanske Uafhængighedserklæring* fra 1776.

Menneskerettighedernes grundlag i generøsiteten

Indlysende var disse menneskerettigheder for Jefferson, fordi de var begrundet i tanken om ethvert menneske som skabt af Gud. Vanskeligheden er naturligvis, at denne teologiske begrundelse ikke finder almen tilslutning i dag, selvom den jødisk-kristne traditions tale om ethvert mennesket som "skabt i Guds billede og lighed" utvivlsomt har inspireret til menneskerettighedernes opkomst. Men lige så postulatorisk er bestemmelserne i den franske revolutions første paragraffer: "Menneskene fødes og forbliver frie og lige i rettigheder". Denne opfattelse bygger på en slags naturretstænkning, som i sidste bygger på græsk-stoisk tradition. I samme tråd taler FN's *Universal Declaration of Human Rights* om menneskets "iboende værdighed" (*inherent dignity*).

Jeg er personligt overbevist af rigtigheden af begge synspunkter. Men samtidig må jeg og ligesindede se i øjnene, at menneskerettighederne netop ikke er umiddelbart indlysende og rettighederne kun er "iboende", for så vidt de tilskrives os. Problemet er m.a.o., at universelle rettigheder netop ikke kan begrundes universelt. De behøver ikke desto mindre en form for begrundelse, og denne kan efter mit skøn bedst gives af en etisk refleksion, der bevidst indoptager træk fra både religiøse og sekulære traditioner.

Man kunne fx i en hybrid sekulær-religiøs tradition (som trives i både øst og vest) sige, at *ligesom* Gud i den religiøse tradition skænker ethvert menneske liv og frihed og stræben efter lykke, *således* skal også vi give hinanden værdighed og rettigheder - uanset om vi i øvrigt hver især deler den religiøse livsopfattelse eller ej.

Herfra kunne man så gå et skridt videre og i anden omgang sige, at den, som nu engang har fået sine menneskerettigheder (af Gud og medmenneske), *har* dem så også. I den forstand man sige, at menneskerettigheder er noget, som individer inden for det menneskelige fællesskab kunne siges at besidde. Vi har det, som vi har fået gennem andres *anerkendelse* (Guds og menneskers). Pointen er i så fald, at ethvert menneske (uanset dets evner og virke) og enhver menneskelig gruppering (uanset graden af fremmedhed) oplever sit eget værd og også har brug for at få anerkendt sin værdi af

andre. Først herefter – så at sige i tredje omgang - er menneskerettigheder noget, man *tager*, for så vidt som vi kan påkalde os fællesmenneskelige rettigheder og om nødvendigt appellere til dem i retssalen. Vejen går således fra (1) at modtage værdi og (2) have værdi til at (3) påberåbe sig dem som *almen* menneskeret, der *derfor* også gælder for én selv. Man kan imidlertid ikke påberåbe sig selv menneskerettigheder, uden at lade dem gælde også for andre.

Således forstået er menneskerettighederne begrundet i den generøsitet, hvormed vi anerkender hinanden som medmennesker i det menneskelige fællesskab.

Generøsitet og gensidighed

Men her dukker nu en ny praktisk vanskelighed op. Generøsitet forudsætter nemlig i længden en gensidighed. Man kan ikke i længden give uden at modtage, og man kan ikke i længden modtage uden at give videre.

Den første, der mig bekendt gjorde opmærksom på generøsitetens vanskelighed, er den store amerikanske transcendentalist Ralph Waldo Emerson. I sit essay *Gifts* fra 1844 peger han på det forhold, at det kan være svært at tilgive en giver, særligt for det menneske, der gerne vil være selvstændig og fribåren: "The law of benefits is a difficult channel, which requires careful sailing ... It is not the office of a man to receive gifts. How dare you give them? We wish to be self-sustained. We do not quite forgive the giver. The hand that feeds us is in some danger of being bitten....We sometimes hate the meat which we eat, because there seems something degrading dependence in living by it".

Hvem har nemlig lyst til at leve af nådsens brød. Hvem har det godt med at modtage rettigheder som noget blot ydre og tilfældigt? Menneskerettigheder som almisse? Emerson gør tilsvarende opmærksom på, at giveren skal være så generøs, at han eller hun også giver selv i gaven: "Rings and other jewels are not gifts, but apologies for gifts. The only gift is a portion of thyself. Thou must bleed for me". Den eneste gave, der gør os glade at modtage, er nemlig når den, der giver, skænker noget af selv: maleren et billede han har malet, digteren et digt hun har skrevet. Emerson hævder endda, at vi kan kun kan modtage gaver, der udspringer af kærlighed, for gennem kærlighedens gave modtager vi på en måde fra os selv. "We can receive anything from love, for that is a way of receiving from ourselves". Anvendt på menneskerettighedstanken betyder dette, at man kun kan tildele en anden værdi og rettigheder, såfremt denne anden ikke kun tilskrives værdi ved en tilfældig kontrakt. Den anden skal *respekteres i sin anderledeshed som medmenneske* og skal derfor regnes som *værdig* til de rettigheder, der tilkommer alle i det menne-

skelige fællesskab. Således i den moralske kontekst. I den retlige bliver det da til, at man *skal* respektere den anden, uanset, om man har lyst til det eller ej.

Fra anerkendelse til rettighed (ikke omvendt)

Således forstået hviler menneskerettighederne på den sociale anerkendelse, og ikke omvendt. Plagsomt er det derfor, at menneskerettighederne forudsætter, at generøsiteten går begge veje. Også den anden skal jo respektere én selv som værdig til anerkendelse som medmenneske uanset vor egen anderledeshed fra ham og hende. Dette er forudsat både af Jefferson, af den franske revolution og af moderne kontraktteori. I EU's charter markeres det derfor klogt i den allersidste paragraf (§ 54): "Intet i dette charter må fortolkes, som om det medførte ret til at indlade sig på en aktivitet eller udføre en handling med sigte på at tilintetgøre de rettigheder og friheder, der er anerkendt i dette charter".

Dette forekommer mig at være en meget væsentlig tilføjelse, som skal sikre menneskerettighederne mod at blive misbrugt mod sig selv. Den store vanskelighed for menneskerettighedstanken i dag består således i at fastholde medmenneskets uendelige værdi også i den situation, hvor den anden kun kan betragte én selv som enten van-tro eller u-menneskelig, – og derfor værdi- og retsløs. Menneskerettighederne omfatter også terroristen. Men hertil må føjes, at de almene menneskerettigheder da også må fordres af den, der vil lade sig beskytte af menneskerettighederne. Forpligtelserne går begge veje, ligesom generøsiteten gør det.

Så længe denne gensidige forpligtelse ikke er tilstede, lever verdenssamfundet i en slags retlig krise. Der er nemlig brug for en énsidig moralsk generøsitet af de samfund, der står inde for menneskerettighederne. Denne generøsitet kræver tålmodighed og engagement. Men hverken tålmodigheden eller engagementet kan i længden se bort fra den vanskelighed, at generøsiteten i længden forudsætter en gensidighed. Min forpligtethed på den anden fordrer den andens forpligtethed på mig og mine. Netop fordi menneskerettighederne ikke er selvindlysende sande, må de være bredt anerkendte for at kunne fungere. Det er derfor en lykke, at menneskerettighederne har været skrevet ind i FN's charter siden d. 10. december 1948. Sporadiske overtrædelser vil altid forekomme, og overtrædelserne er jo selve grunden til, at menneskerettighedsdomstolene skal opretholdes. Men fraværet af en moralsk mellemmenneskelig infrastruktur truer i længden menneskerettighedernes gennemslagskraft.

Menneskerettighederne er sårbare, ikke sikre.

Tak til lektor PhD Lisbet Christoffersen for juridisk vejledning.

Henrettelsens kliniske bureaukratisering

Af Torben Ishøy, læge og medlem af Helsinfors Komiteens bestyrelse

Den Franske Revolution (1789 – 1799) gjorde op med et dekadent enevælde og blev måske det mest markante afsæt for oplysningstidens afvisning af den mørke middelalder. Længslen efter reformer og fornyelse var udtalt. I revolutionens første år med fornemmelse for frihed, lighed og broderskab diskuteredes seriøst et forslag om at afskaffe dødsstraffen, men et alternativ vandt efterhånden større og større politisk tilslutning: Henrettelse med en humanistisk indfaldsvinkel og ved hjælp af en simpel mekanisme – i stedet for den traditionelle skarpretters usikre håndlag – en revolutionerende ny og ideal standard, hvormed en dødsdom kunne eksekveres ensartet, uden hensyntagen til stand og rang og med sikkerhed for, at døden indtrådte øjeblikkeligt uden misliebige oplevelser for såvel ofret, bødlen og tilskueren. I sandhed en nyvunden ansvarlighed og indføling.

I foråret 1791 enedes Nationalforsamlingen i Paris om nødvendigheden af dødsstraf for politiske forbrydelser. Debatten i forsamlingen havde til tider været uhørt skarp og med applauderende tilråb og fidel ryglapperi indenfor egne rækker. En lunken politisk vilje og taktiske trakasserier havde lagt hindringer i vejen for et hurtigt og ukompliceret kompromis, indtil en enkelt delegeret fandt det afgørende greb om debatten, talte indtrængende, intelligent, temperamentsfuldt

”- er det da ikke konsekvent, at vort land. - som nu er gået i spidsen i retningen mod en ny og retfærdigere fremtid - også går forrest, hvor et gælder menneskets værdighed? I det nye forslag til en straffelov, som skal udarbejdes af Nationalforsamlingen, bør retfærdighed alene være den knivskarpe balance mellem statens sikkerhed og borgerens rettigheder som menneske! Det er definitivt forbi med det faldne tyrannis straffemetoder. Hvordan skal vi dog kunne respektere, have tillid til, elske, være stolte af en stat, som straffer sine borgere med et uværdigt had, med hævngherrighed, med lemlæstelse, tortur og de mest pinefulde drabsmetoder? ”

De delegerede rykkede sammen omkring taleren og spredte, anerkende tilråb tog mere og mere symfonisk karakter. Formanden for Nationalforsamlingen måtte dæmpe gemytterne, bankede i bordet og bad om ro og orden.

” - såfremt dette skal være en oplysningens og en

fremskridtets kamp må vi afskaffe den hævngherrige, den hadefulde, den nidkært straffende øvrighed! Vi må knuse gabestokken, afskaffe halsjernet, den offentlige bodsvandring...” fortsatte han, men blev hurtigt afbrudt af et bidsk krav om, at loven dog må håndhæves.

”- må jeg spørge, er den spanske støvle, som langsomt knuser delinkventens ben, en oplyst nation værdig? Er den hensigtsmæssig som objektiv forhørsmetode? Er piskning med ris, med læderremme, med jernkæder, der flår delinkventens kød, er slag med knipler, som knuser hans knogler, forenelige med vore begreber om domstolenes ophøjethed? Er afhugning i levende live af den dømtes hånd eller arm, er indhældning af smeltet svovl eller bly i hans endetarm foreneligt med vore humanistiske idealer? .. ”

Flere delegerede råbte nu begejstret i munden på hinanden, grebet af ordenes klang og klarhed, andre søgte nøgternt at lodde dybden: ”- men forbrydelse må dog straffes. Staten må da have magtmidler! Loven er ingen lov, hvis den ikke kan håndhæves! -”

” - enhver kan begære ordet efter dette indlæg, men taleren har krav på at blive hørt i ro - ” formanede formanden og bankede advarende endnu engang i bordet.

” - Forbrydere må straffes, det er sandt ” , fortsatte taleren. ” Men i den nye tids ånd, som menneskehedens, anført af vor nation, ønsker at efterleve: nøgternhedens, oplysningens, saglighedens, humanitetens ånd! Forbrydelse må straffes - men af en streng, ophøjet, lidenskabsløs, en saglig og kølig retfærdighed, langt fra menneskelig passion og menneskelig svaghed. Vi ønsker og stræber naturligvis efter, at menneskene skal blive mere fuldkomne - men Staten må stedse stå højt over os alle i værdighed og dyd!”

Da bifaldet var stilnet af, gjorde formanden træt og modløst salen opmærksom på, at den deputerede fra Arras, borger Maximilian Robespierre havde bedt om ordet.

” - Borger Guillotin er læge og som sådan mere fortrolig med døden end vi andre. Måske er det derfor, at han også her under debatten om vor nye straffelov affinder sig med den som en nødvendighed. Jeg vil dog - nu vi drøfter hele denne dystre lovs revision - henstille til udvalget om nøje og grundigt at undersøge og efterprøve

muligheden af helt at afskaffe dødsstraffen..."

Det åbenlyst kritiske gensvar udløste postyr og tilråb om radikalisme og almindeligt politisk overbud. Han fortsatte uanfægtet, måske i håb om et forlig, måske med tanken om fremtidige muligheder:

" - Sagen drejer sig om en ny straffelov. Det vil efter vores mening også sige en bedre straffelov! Jeg siger ikke, at dødsstraffen skal afskaffes - det ved jeg ikke, om den skal. Men vi kan ikke forsvare at tage den del af vor lovgivning op til revision, sådan som vi allerede har revideret konstitutionen, uden til bunds at drøfte også denne mulighed. "

Lægen Joseph Guillotin var ikke til sinds at opgive og replicerede frimodigt : "- For mig er spørgsmålet om dødsstraf eller ikke dødsstraf på ingen måde afgørende. Det afgørende er, at loven håndhæves, at domme afsiges, at straffen eksekveres sagligt, nøgternt, konsekvent. At det sker i en lidenskabsløs ånd, befriet for menneskelig følelse og dermed for menneskelige fejl: uden hævn, uden had. Alene derved bevarer Staten sin ophøjethed og loven sin humane ånd. Må jeg minde de deputerede om henrettelsen af Tollendahl, hvor bødlen måtte hugge fire gange, før hovedet faldt af? Eller de Tous' henrettelse, hvor bødlen blev nervøs og måtte hugge syv gange - og hvor delinkventen efter det femte hug rejste sig med blodet strømmende ned over sig og besvor bødlen at tage sig sammen. Den slags er grusomt og lidet bidragende til at skabe respekt for den statsmagt, som straffer! Skal vi fortsætte med at henrette forbrydere, da skal det ikke ske ved at ydmyge og pine dem. Da skal det ske hurtigt, sikkert og smertefrit... Jeg kunne tænke mig, at det skete for eksempel ved hjælp af *en simpel mekanisme*. Således ville dødsstraffen nemlig blive berøvet enhver antydning af menneskelig skrøbelighed og ville få karakter af sand skæbne. Retfærdighed, kære medborgere, retfærdighed har intet med følelse at gøre. Retfærdighed er en videnskabeligt tilgængelig, objektiv størrelse, som kan udregnes og fastslås med en tabel eller en regnemaskine..."

Revolutionen løb løbsk, udviklede sig patologisk og endte i en paranoia, hvor den simple mekanisme, guillotinen, i hænderne på et rædselsregime blev katastrofalt for godt 15.000 mennesker, der blev henrettet rundt omkring i de franske byer.

Men hvad med et samfund i civiliseret balance? Hvorfor henrettes mennesker, og hvorfor forfines metoderne mere og mere? Selve handlingen er os inderligt imod, hvorfor metoden afspejler vort dilemma. I lande med dødsstraf har man forladt hængning, man har opgivet den elektriske stol og gaskamret, fordi metoderne er frastødende - og et ømfindtligt billede af samfundet. Den simple mekanisme raffineres og lader os acceptere dødsstraffen, fordi den er nem, æstetisk og på ingen måde vulgær.

Specialudstyrede busser til henrettelser blev indført sidste år i den sydvestlige provins Yannan i Kina. Det drejede sig om ombyggede, gamle passagerbusser. Nu er man gået i gang med at modernisere henrettelsen af dødsdømte, og målet er 300 dødsbusser (1) og for første gang og med stolthed fremvises splinterne, specialfremstillede mobile dødslinikker, som skal køre rundt i det store rige og gennemføre de utallige henrettelser, der placerer Kina på en ubestridt førsteplads på den dystre liste. De nye mobile enheder er leveret af Toyota og er indrettet af et kinesisk firma. Resultatet ligner nærmest en avanceret ambulance og giver et luksuriøst indtryk med stereoanlæg, storskærm, et lille køleskab til medicinen og læderpolstrede sæder til dommer, læge og politi, og en bære til den dødsdømte, som aflives med en dødelig computerstyret indsprøjtning med de afkølede, potente medikamenter. Alt er æstetisk, klinisk, diskret og adskiller sig dermed væsentligt fra de tidligere benyttede og ofte offentlige henrettelser med nakkeskud under åben himmel.

Hvori består forskellen mellem dr. Guillotin, som udregnede bladets tyngde, faldhøjde og mest effektive vinkling og de nazi-læger, som beregnede den nøjagtige mængde Zyklon-B til masseaflivning i kz-lejrene og så vore dages læger, der ordinerer den ideelle dosering af sederende og muskelrelakserende stoffer? Den moderne henrettelsesprotokol er blevet det endelige udtryk for dødens kliniske bureaukratisering, og nu hvor vi savner ærefrygt for livet er spørgsmålet jo blot, om døden som straf overhovedet giver nogen mening.

Litteratur: Politiken 27.03.2004. Kinesisk dødsmaskine skal effektivisere henrettelser.

Det Europæiske moderne

Anmeldt af Georg Metz

Sidste bind af historisk storværk giver et godt indblik i forudsætningerne for det, vi nu gennemlever: Omkalfatringen til Europas Forenede stater.

Forsideillustrationen mere end antyder temaet for noget af fremstillingens nutidsopfattelse: Egon Schiele: *Selbstbildnis als Gefangener*, det rystende selvportræt af det mishandlede, forkastede menneske her på baggrund af SA-folkenes brune myriader, rådt for usødet bødlernes anonyme masse kontra det offergjorte individ.

Den ene af forfatterne til bindet, historikeren Henrik Jensen, der tidligere udgav *Ofrets århundrede* (1998) har også her og i et videre perspektiv givet dette synspunkt fuld skrue i vellykket skrivesamarbejde med svenskeren Lennart Berntson og Gudmundur Halfdánarson fra Island.

I begivenhedsrigdom overgår 1800-2000 alle andre perioder i historien. Ikke for meget sagt at Europa stod i centrum for periodens totalforvandling af stort set alle vilkår i verden. Mod slutningen af sidste bind dvs. fra 1918, fornemmes imidlertid begrænsningerne ved at opretholde det Europæiske centralisme begreb. Spørgsmålet er, om værket ikke ville havde vundet ved at sætte punktum som en ren Europa-historie i 1945 og dermed erkendt nødvendigheden af et andet internationalt struktursyn siden.

Dollarkursen er alt afgørende for Europas økonomi, uanset en i øvrigt USA-underdanig dansk statsministers besværgende forsikring om opsvingets ankomst.

Det unægteligt indsnævrende verdensbillede med Europa som verdens navle bringer glimtvis tanken tilbage til egen skoletids forestillinger om netop dette globale Europa, hvor det oversøiske måtte finde sig i pladsen udenfor.

Nationalstatens fallit

Fra 1800 er det gamle standpunkt om Europa som forum for hovedaktørerne dog fortsat af rimelighed; den interesserede kan også i værkets bind 4 hente et læs af ikke mindst mentalitetshistoriske oplysninger samt skaffe sig overblik over forudsætningerne for, hvad vi nu gennemlever: De europæiske nationalstaters og vel-færdssamfunds uundgåelige omkalfatring so oder so på vej mod den forfatningsbårne union, Europas Forenede Stater. Det går langsomt, men det går den vej, lad os sige det som det er.

Stater med grænser, nationalsprog og snævert definerede interesser udviklede sig ved 1800-tallets bor-

gerligt liberale strømninger og de uddannede og forretningsdrivendes stigende deltagelse i og magt over magt-udøvelsen.

Hvorvidt nationalstaten, således som vi i disse tider ser den fremstillet af ekstreme nationalister, nogensinde har eksisteret på den måde som harmonisk havn for nationer i harmoni med sig selv er selvsagt mere tvivlsomt. Snarere var også i nationalstatens tilblivelsesperiode fænomenet mere en romantisk ide, siden båret frem af industriel og økonomisk hensigtsmæssighed og ophøjet til ideologi.

Det rene vås

Det moderne, med alt hvad det indebar af kronisk nytænkning og forandring, overhalede ganske hurtigt forestillingen om den veldefinerede enhed under én baldakin. Efter 1945 gik det hurtigt. Staterne kunne endnu mindre opfattes som entydige og monokulturelle nationale enheder; produktionen fordrede i efterkrigsefterspørgslens navn arbejdskraft i stadigt større mængder, folk vandrede, de unge hentede impulser fra alternative livsanskuelser, kunsten blev international, referencerne elektronisk tilgængelige og udvekslelige, osv.

Habermas har påpeget at man i denne situation med multikulturelle, multietniske stater, ikke kan forestille sig, at disse samfund vil kunne holde sammen, med mindre det nationale demokratiske statsborgerskab kan betale sig for den enkelte. Dette fordrer ikke blot politiske og individuelle rettigheder – og pligter – men tillige social, kulturel og religiøs fuld anerkendelse og tilsvarende ret til udfoldelse. Synspunktet understreger nødvendigheden af det grænseløse Europa, hvor ret og pligt, der ikke kan monopoliseres af hin enkelte nation, følger borgeren, der bliver borger både i fædreland og på bosætnings stedet. Loyaliteten divideres.

Det siger sig selv, at den danske udvikling med Krarups og Kjærgaards glade dage i nationalchauvinismen og selvbedragets tegn peger ikke just i denne løfterige, kosmopolitiske retning. Men om ikke andet, og det kan man jo trøste sig med, bygger deres forestilling om Europa versus det danske på det rene vås.

Uanset den næsten uundgåeligt noget skæve udgang på værket, hvor USA spiller andenviolin, skønt de Forenede Staters toneangivende folk for tiden og polemisk sagt rent faktisk står på podiet, fremstår *Europa 1000 – 2000* som nyttig læsning. Indprenter man sig

(Fortsættes på side 19)

En meget god introduktion til Koranen

Anmeldt af Michael Rothstein, Religionshistorisk Institut, Kbh. Universitet

Michael Cook viser, hvordan Koranen som alle andre hellige skrifter er vokset frem i kraft af menneskelig foretagsomhed. Hans klare formidling er en intellektuel fornøjelse.

Som man vil have bemærket, er der hårdt brug for sagkundskab og reel indsigt i den løbende islamdebat. Af samme grund må man glæde sig over, at orientalisten Michael Cook, som er en af koranforskningens tunge drenge, har kondenseret store mængder viden og forståelse ned til "en meget kort introduktion til islams hellige tekst. Den interesserede læser kommer på en guidet tur gennem Koranens tilblivelseshistorie og senere virkningshistorie, og er man ikke specielt kyndig – og det er de fleste naturligvis ikke – venter der spændende og overraskende kendsgerninger og interessante analyser hele bogen igennem.

Forfatteren ønsker at vise, hvordan Koranen, nu i sit 15 århundrede, har været kernepunktet i den identitets- og betydningsproduktion, som kaldes islam. Bortset fra en kortere indledning om selve Koranens ideverden tager bogen udgangspunkt i den moderne verden og dermed den typiske læsers egne forudsætninger, og i det efterfølgende kapitel rodfæstes tekstens historie i den traditionelle, muslimske verden.

I Cooks fremstilling er Koranen en kompliceret tekst, som kan læses på et utal af måder, et kulturelt produkt, der i direkte forstand vidner om, hvordan nogle mennesker, nemlig profeten Muhammeds tilhængere tænkte om sig selv og verden en gang for længe siden. Bogen afsluttes således med et kapitel om tekstens tilblivelse. Samtidig danner Koranen grundlag for millioner af andre menneskers verdensforståelse, nemlig de mennesker, som i generationer – og i utallige variationer og tolkninger – har overtaget den religion, der kom til verden som en ny religiøs bevægelse på den arabiske halvø i det 7. århundrede.

Set i forhold til den løbende islam-debat er dette kultur- og religionshistoriske perspektiv af afgørende betydning. Utallige debatindlæg og læserbreve tager ud-

gangspunkt i, at der skulle eksistere en særlig form for islamisk mentalitet, og at muslimer tænker og handler i fuld harmoni med Koranens ideverden, - men det er naturligvis forkert.

Cook viser således, hvordan Koranen er vokset frem i kraft af menneskelig foretagsomhed præcis som alle andre hellige skrifter. Det er da også saliggørende, at Cook ganske systematisk relaterer Koranen til hellige skrifter fra Persien, Kina, Japan og Indien såvel som de jødiske og kristne tekster. I det selskab finder islams hellige bog nemlig sin kultur- og religionshistoriske plads selv om islamiske teologer, så lidt som islamofobiske debattører, næppe vil finde behag i de faglige nuanceringer.

Netop fordi Cooks bog henvender sig til den almindeligt interesserede læser, har den mulighed for at påvirke og forandre. Der er tale om en videnskabelig popularisering i ordets bedste betydning, og i en tid hvor der siges og skrives mere vås end visdom om netop islam, er den "meget korte introduktion" en intellektuel fornøjelse. I den forbindelse bør det bemærkes, at koranforskningen ikke bevæger sig ad et spor. Cooks perspektiv må således karakteriseres som særligt historie- og traditionskritisk, et forhold som udgiverne da heller ikke lægger skjul på.

Bogen er den anden udgivelse i Carsten Niebuhr biblioteket, en bogserie der har islamisk kultur som sit emne. Der er planlagt 3-4 årlige udgivelser, og de allerede udkomne lover godt for de kommende. Er man interesseret bør man ubetinget anskaffe sig det lille præsentationsblad – reelt et lille tidsskrift – som ledsager bogserien.

Michael Cook: Koranen. En meget kort introduktion. Oversat fra engelsk af Morten Hecquet (Forlaget Vandkunsten, 173 sider, 148 kr., for abonnenter på Carsten Niebuhr Biblioteket 128 kr.)

Anmeldelsen, der første gang er trykt i 'Politiken d. 6. marts 2004, gengives med tilladelse fra forfatteren.

(Fortsat fra side 18)

disse sammenlagt godt 1.000 sider i det samlede værk, står man sig godt i forståelsen af, hvor usandsynligt martrede og skræmmende, men også højest innovative og tiltrækkende verdensdel. Europa, bind 4, 1.800 - 2.000, Lennart Berntson, Gud-

mundur Halfdannarson og Henrik Jensen, 463 s. ill. Roskilde Universitetsforlag.

Anmeldelsen, der bringes efter aftale med Georg Metz, bragtes første gang i Information d. 12.01.04.

Kalender:

Debatmøder på Helsingfors Komiteen:

(den første tirsdag i hver måned)

tirsdag 4. maj 2004, kl. 16.30

**Hvorfor dog demokrati i Arabien !
- En vestlig idé eller et arabisk behov?**

Oplæg og debat v. Anders Jerichow, udenrigskorrespondent på Politiken, fhv. chefredaktør, formand for Dansk Pen og forfatter til "Arabien - Palads eller parlament" samt andre bøger om politisk udvikling i den arabiske verden

onsdag 5. maj 2004

(efter Helsingforskomiteens generalforsamling, som starter kl. 17.00)

Den stigende antisemitisme i Danmark og Europa
ved Bent Melchior, fhv. overrabbiner

Den "hemmelige" rapport fra European Center for Monitoring Racisme and Xenofobia
ved Ole Espersen, prof., dr. jur.

tirsdag 1. juni 2004, kl. 16.30

Uddannelse, demokrati og fremtid
Hvordan lærer vi at udforme og bruge demokratiet til at skabe et godt samfund

ved Jacob Erle, leder af International Academy of Education and Democracy

onsdag d. 4. august, kl. 16.30

Islam i Europa
Slør, verdslighed, konservatisme contra fremskridt

ved Ulla Holm, seniorforsker på DIIS, det Danske Institut for Internationale Studier

Møderne afholdes i komiteens lokaler, Gothersgade 89, 1. sal
Tilmelding venligst på komiteens email: main@helsinki-komiteen.dk
eller tlf.: 33 91 81 10

Bestyrelse:

Ole Espersen - formand
Gerd Battrup
Torben Ishøj
Hans Henrik Brydensholt
Anse Leroy

Rådgivende komité:

Alken, Ib
Altschuler, Finn
Barfoed, Niels
Bennedsen, Dorte
Bille, Grete
Christensen, Arne Piel
Czartoryski, Adam
Elmqvist, Bjørn

Estrup, Jørgen
Gelfer-Jørgensen, Mirjam
Gjellerod, Henning
Groth, Niels
Gulmann, Claus
Hvidt, Kristian
Jakobsen, Margareta Kepinska
Jerichow, Anders
Krag, Helen
Langebæk, Steen

Mottelson, Ben
Nikqi, Riza
Nørgaard, Per
Pedersen, Klaus Carsten
Petri, Michael
Pundik, Herbert
Rehof, Lars Adam
Richter, Ole
Riishøj, Søren
Rubow, Caroline

Severinsen, Hanne
Siesby, Erik
Trolle, Eskild
Vasegaard, Gertrud
Weissmann, Vladimir